

Instrumenty efektywnego wsparcia instytucjonalnego, prawnego i finansowego na rzecz rozwoju rolnictwa ekologicznego, w szczególności na rzecz grup i organizacji producentów ekologicznej żywności.

Dr Jakub Jasiński

Dr Andrzej Hałasiewicz

Dr Ruta Śpiewak

Danuta Dominiak-Woźniak

Małgorzata Gelo-Kluczyńska

Wnioski z projektu

Instrumenty efektywnego wsparcia instytucjonalnego, prawnego i finansowego na rzecz rozwoju rolnictwa ekologicznego, w szczególności na rzecz grup i organizacji producentów ekologicznej żywności.

Międzynarodowa analiza porównawcza krajowych systemów wsparcia rolnictwa i przetwórstwa ekologicznego oraz stworzenie benchmarku dla rozwiązań polskich.

Cykl szkoleń – podsumowanie badań na rzecz rolnictwa ekologicznego
Warszawa, 7 listopad 2019

Kontynuacja

- „Rolnictwo ekologiczne czynnikiem rozwoju lokalnego – analiza wybranych przypadków” z 2013 roku ;
- „Prorozwojowe wykorzystanie rolnictwa ekologicznego w polityce i działaniach samorządów lokalnych – analiza wybranych przypadków” z 2016 roku ;
- „System transferu wiedzy w rolnictwie ekologicznym – określenie barier rozwoju rynku” z 2017 roku .

Kontynuacja badań

- W tym nurcie tematycznym mieści się także projekt zrealizowany na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego w ramach „KSOW Podlasie” w 2018 roku pt. „Bariery związane z produkcją żywności ekologicznej w województwie podlaskim - specyfika rolnictwa ekologicznego i jego uwarunkowania rozwojowe”.
- Problematyka ekologiczna uwzględniana była w innych badaniach IRWiR PAN, np. w projekcie „Uwarunkowania ekonomiczne i społeczne rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce”

Główne wnioski z poprzednich badań

- Przykładowo w 2017 roku za kluczowe dla efektywnego i dopasowanego do rzeczywistych potrzeb transferu wiedzy w rolnictwie ekologicznym uznano istnienie wszelkich form zrzeszeń rolników, producentów i przetwórców ekologicznych.
- Grupom i zrzeszeniom producentów nie tylko łatwiej nawiązać współpracę z uczelniami i instytutami w celu znalezienia rozwiązań naukowych problemów dręczących rolników i producentów ekologicznych, ale także prościej zorganizować fachowe doradztwo dla swoich członków.

Główne wnioski z poprzednich badań

- Problemy ze zrzeszaniem się i zorganizowanym funkcjonowaniem (w formie np. grup czy spółdzielni) zostały także zdiagnozowane jako jedna z kluczowych przeszkód dla dynamicznego rozwoju produkcji ekologicznej żywności na Podlasiu – w ramach badania realizowanego w 2018 roku.
- W związku z powyższym powinny zostać określone najważniejsze bariery w rozwoju organizowania się rolników i przetwórców – w tym dogłębna analiza struktur organizacji i występujących problemów oraz barier rozwojowych.

Dlaczego zajęliśmy się tym problemem?

- Kwestie dot. rolnictwa ekologicznego, grup producentów rolnych, wykorzystania lokalnych potencjałów czy konsolidacji branży żywności wysokiej jakości (w tym rolnictwa ekologicznego) zostały uwzględnione, zaakcentowane i wskazane jako warte wsparcia i realizacji w Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) przyjętej przez rząd w lutym 2017 i wyznaczającej kierunki rozwojowe do roku 2020 z perspektywą do roku 2030.

Dlaczego zajęliśmy się tym problemem?

- Choć rolnictwo ekologiczne, stanowiące kilka procent wszystkich europejskich upraw, zapewne długo jeszcze nie będzie odgrywać wiodącej roli w wyznaczaniu trendów rozwojowych całej unijnej branży rolnej, to jednak, jak się wydaje, może stać się ważnym elementem eksportowym pozytywnie oddziałującym na wizerunek całej polskiej branży rolno-spożywczej oraz czynnikiem wpływającym na szeroko rozumiany rozwój obszarów wiejskich, w szczególności w skali lokalnej.

Uczmy się od innych

- W takim kontekście wydaje się niezwykle istotne zweryfikowanie, jak w krajach, w których rolnictwo ekologiczne i rynek ekologicznej żywności prężnie się rozwijają, wspiera się tworzenie i funkcjonowanie grup i organizacji zrzeszających producentów (rolników i przetwórców) ekologicznej żywności oraz jakie narzędzia zostały zaimplementowane aby efektywnie pomagać w tworzeniu całego rynku produktów „bio”.
- Weryfikacji poddano zarówno rozwiązania i uwarunkowania prawne, jak i instytucjonalne oraz finansowe, w szczególności te związane z działalnością grup i organizacji ekologicznych. Przeanalizowano również mechanizmy krajowego – często komplementarnego względem mechanizmów Wspólnej Polityki Rolnej – wsparcia na rzecz produkcji ekologicznej żywności.

Równajmy do najlepszych

- Benchmarking to rodzaj analizy porównawczej z najlepszymi, wykorzystywanej jako narzędzie zarządzania, ściślej zarządzania z wykorzystaniem metod jakościowych (swego rodzaju „pozytywne podglądactwo”).
- Celem jest porównywanie własnych systemów organizacyjnych i typów zachowań z najlepszymi, a następnie ich udoskonalanie przez uczenie się od innych. Jest to proces systematycznego porównywania firmy, instytucji lub sektora z innymi albo porównywania ze sobą różnych działów jednego przedsiębiorstwa lub instytucji, aby ustalić, jaki jest jego stan obecny i czy potrzebna jest jakaś zmiana.

Uczmy się od innych

- Zazwyczaj poszukuje się przykładów większej efektywności działania, co pozwala na naśladowanie najlepszych rozwiązań, a nawet na ich dalsze doskonalenie.
- Benchmarking to proces polegający na doskonaleniu efektywności własnej organizacji/institucji poprzez identyfikowanie, analizowanie, adaptowanie i wdrażanie rozwiązań stosowanych przez organizacje najbardziej efektywne.
- Polega na dokładnym analizowaniu osiągnięć podmiotu lub instytucji w zakresie określonego czynnika sukcesu i poszukiwania takiej podstawy odniesienia, która umożliwiałaby mu znaczne ich poprawienie.

Wybór narzędzia badawczego i dobór próby

- analiza danych zastanych,
  - zogniskowany wywiad grupowy,
  - indywidualny wywiad pogłębiony,
  - instytucjonalno-prawna analiza porównawcza.
-
- Celowy dobór próby

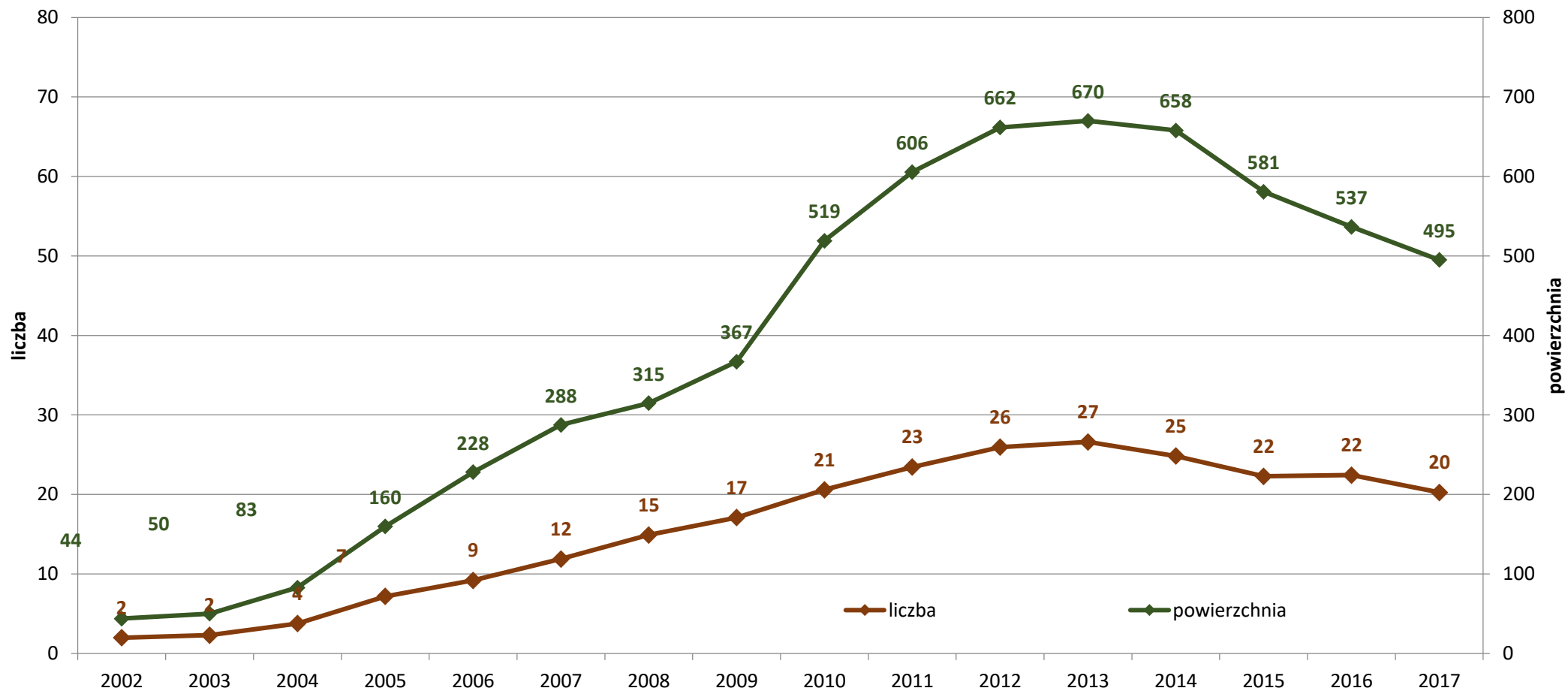
Panel ekspertów

- Czterech ekspertów zajmujących się rynkiem i rozwojem rolnictwa ekologicznego oraz posiadających doświadczenia międzynarodowe, w tym:
  - przedstawiciel resortu rolnictwa (IJHARS)
- wskazanie lokalizacji/państw, w których przeprowadzenie badania pozwoliło na przygotowanie benchmarku dla rozwiązań krajowych.

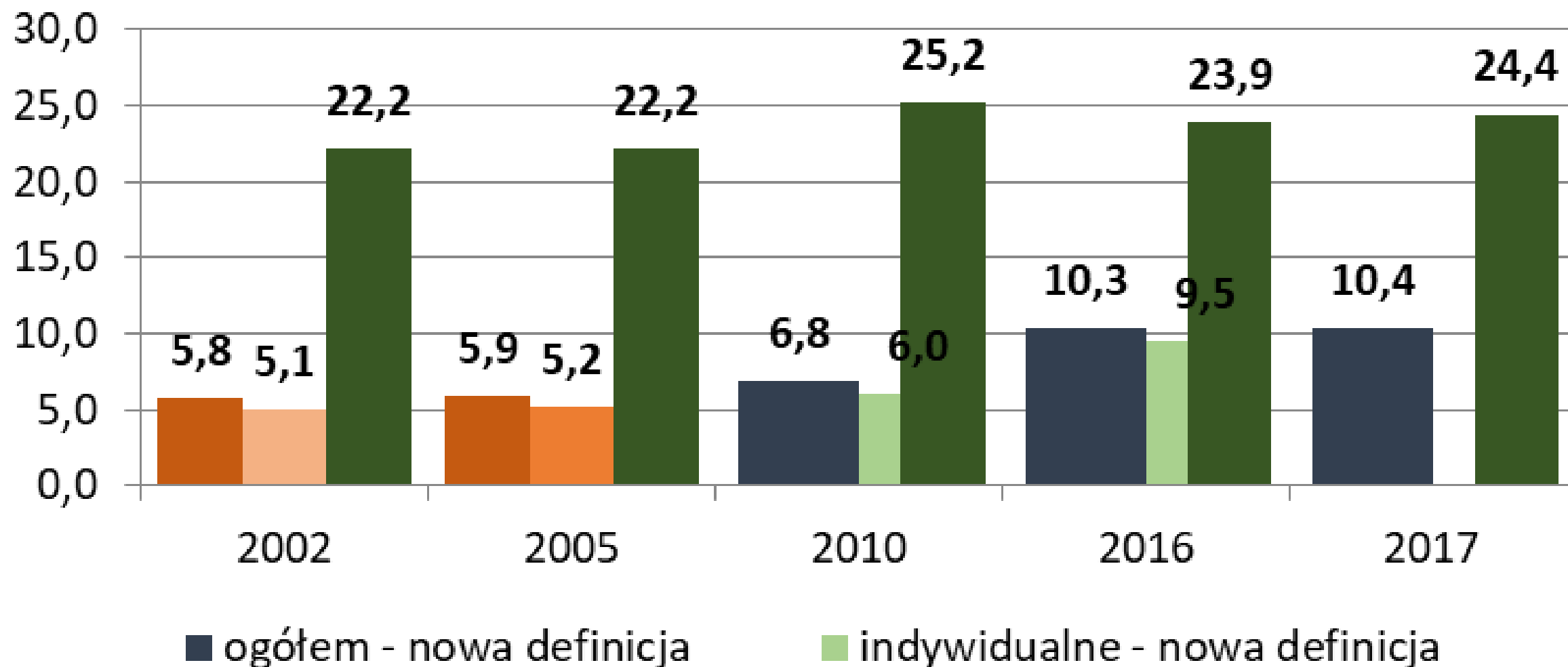
Polska

Liczba w tys. i powierzchnia w tys. ha gospodarstw ekologicznych w Polsce

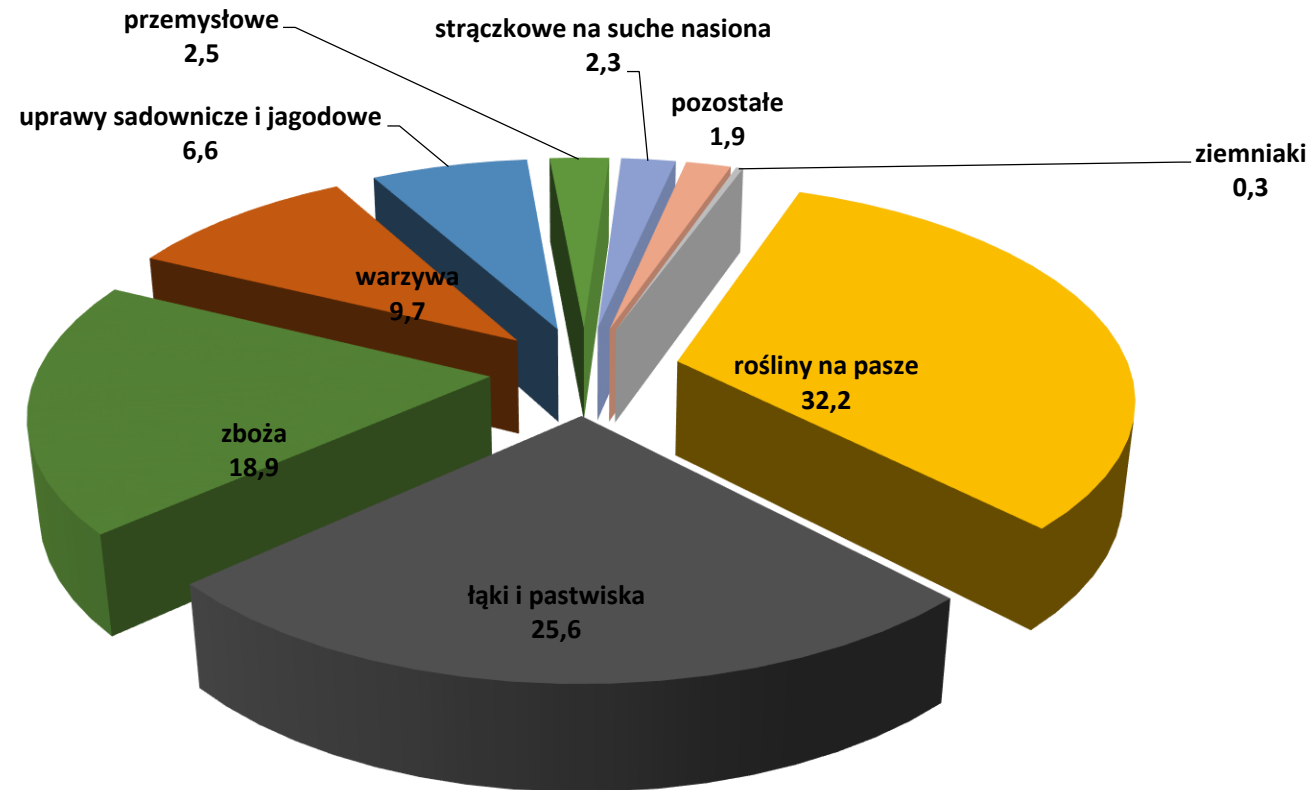

Średnia powierzchnia gospodarstwa rolniczego w Polsce w ha UR

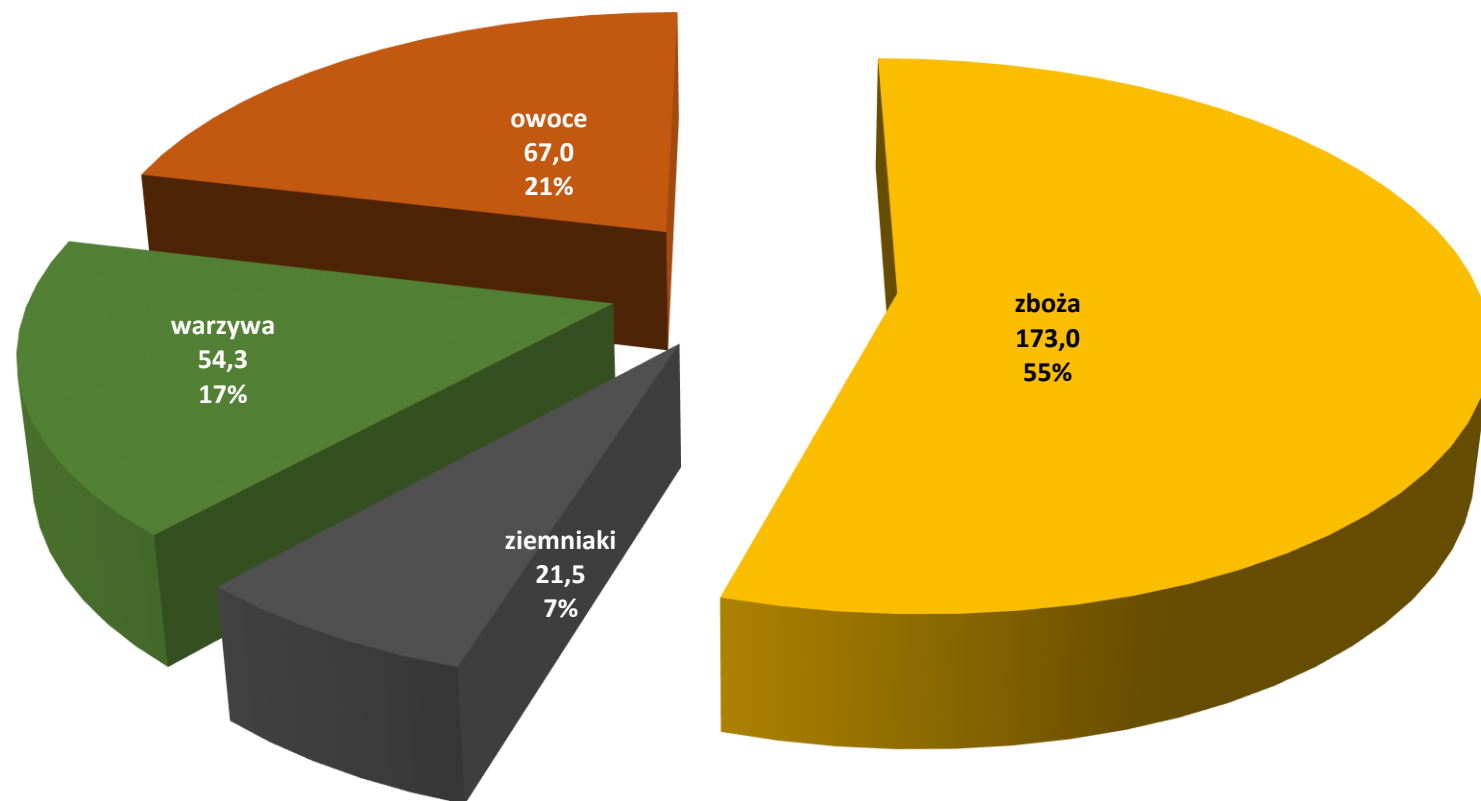

Udział powierzchni ekologicznych w Polsce w 2016 w %

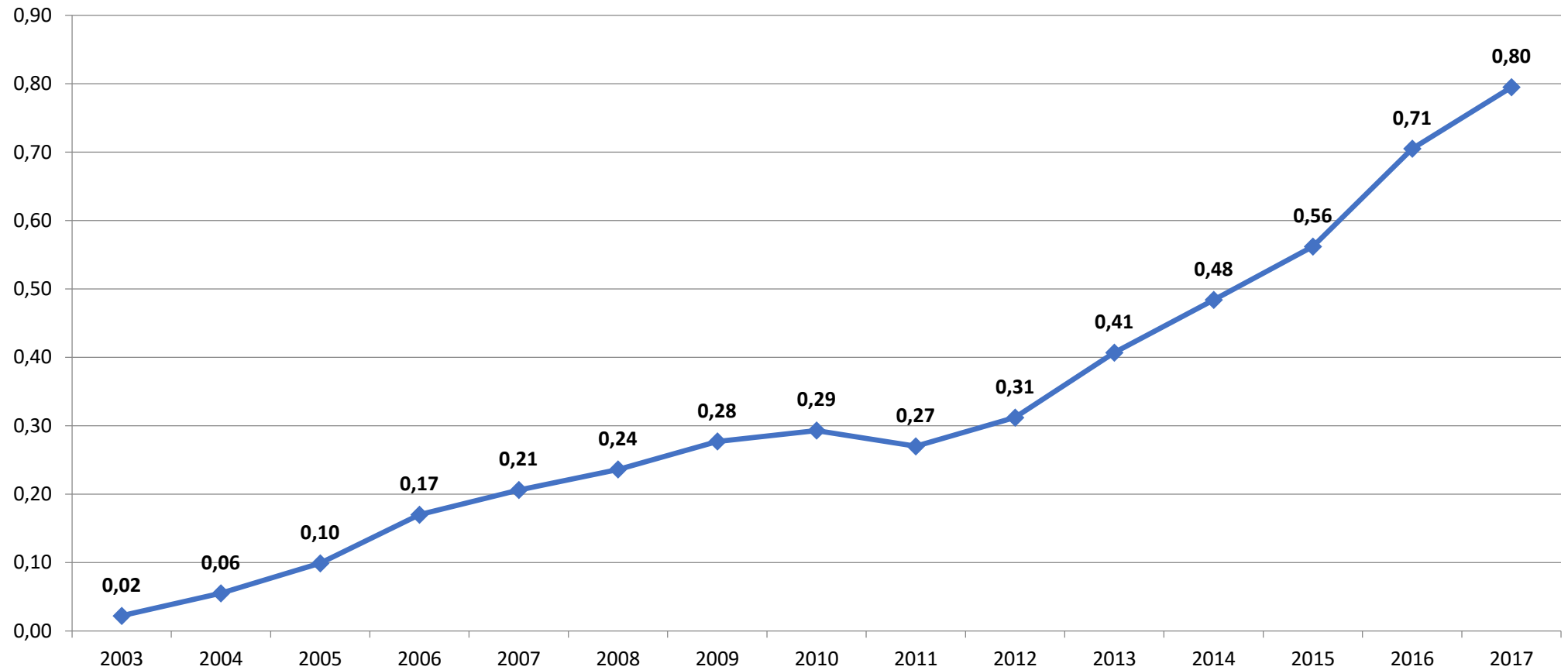

Struktura roślinnej produkcji ekologicznej
w Polsce w 2016, w tys. ton

Wyszczególnienie	2005-2011	2012-2017
Bydło ogółem	28%	-39%
Bydło mięsne	176% *	-68%
Krowy mleczne	50% *	-43%
Trzoda chlewna	-43%	-76%
Owce	47%	-51%
Kozy	14%	-40%
Drób ogółem	55% *	0%
Kury nioski	58%	-10%
Brojlery	-65%	24%
Pszczoły	-42%	22%

Liczba przetwórców i dystrybutorów żywności ekologicznej
w Polsce, w tys.

Pozytywne trendy

- Zmiany w sektorze rolnictwa ekologicznego są oznaką wzrostu zainteresowania produkcją ekologiczną oraz wiążą się z głębszymi przemianami wskazującymi na podnoszenie poziomu specjalizacji poszczególnych producentów.
- Wzrost ilości przetwórnictwa pokazuje też, że na rynku dostępna jest większa ilość surowca, co przekłada się na wzrost podaży produktów ekologicznych na rynku.

Pozytywne trendy

- Produkcja surowców ekologicznych ze wszystkich upraw ekologicznych w Polsce w 2017 r. wynosiła 992 tys. ton.
- Wzrost importu w kontrolowanym okresie o około 10 tys. ton (w sumie import wyniósł 15.1 tys. ton wg. Sprawozdania z realizacji zadań ustawowych, wykonanych przez Inspekcję Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych w 2017 r.) odpowiada 1,4% produkcji krajowej w 2017 r.
- Wzrost liczby przetwórci w kontrolowanym okresie z 484 do 795 wyniósł 64%. Jeżeli uwzględnimy również 2018 r. to wzrost ten wynosi 88%. Widać wzrost wydajności i produkcji krajowej.
- W 2014 r. całkowita produkcja zbóż wyniosła 132 tys. ton, a w 2018 już 196 tys. ton. Podobnie uprawy przemysłowe – w 2014 ich produkcja wyniosła 3,5 tys. ton, a w 2018 blisko 11 tys. ton lub produkcja upraw warzywnych – wzrost w analogicznym okresie z 35 tys. ton do ponad 57 tys. ton.

Stan na koniec 2018 r.

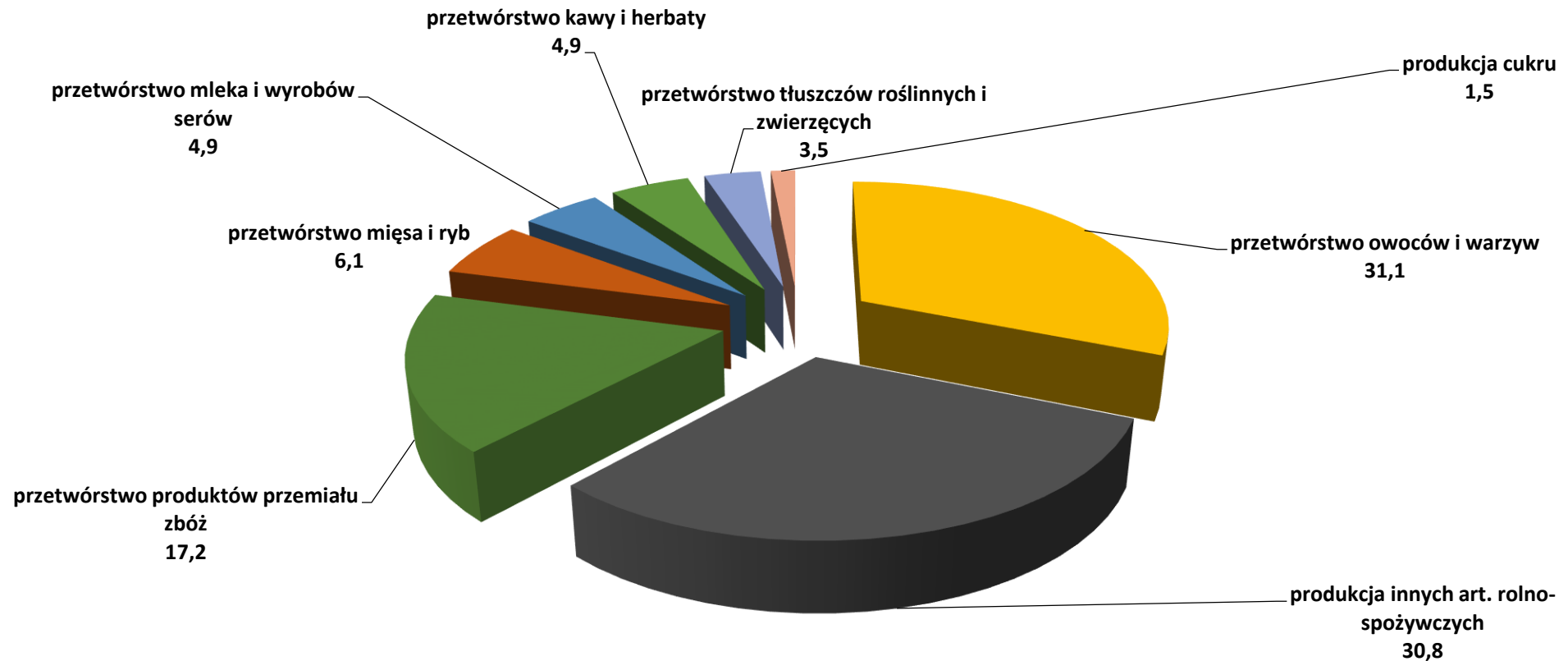
- W ramach systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce według stanu na 31 grudnia 2018 r. znajdowało się 20 549 producentów ekologicznych, w tym 19 207 gospodarstw oraz 910 podmiotów przygotowujących produkty ekologiczne.
- Areał, na którym gospodarują rolnicy ekologiczni zajmował 484 676 ha, w tym 363 564 ha po zakończonym okresie przestawiania na produkcję ekologiczną. Wstępne dane według stanu na 31 sierpnia br. wskazują, że przetwórców jest już blisko tysiąc.
- Zmiany w sektorze rolnictwa ekologicznego są oznaką wzrostu zainteresowania produkcją ekologiczną oraz wiążą się z głębszymi przemianami wskazującymi na podnoszenie poziomu specjalizacji poszczególnych producentów.
- Wzrost ilości przetwórnictwa pokazuje też, że na rynku dostępna jest większa ilość surowca, co przekłada się na wzrost podaży produktów ekologicznych na rynku.

Pozytywne trendy

- Ponadto odnotowano zmiany w strukturze upraw, które wykazują wzrost powierzchni zbóż, zarówno ekologicznej jak i w okresie konwersji, wzrosła także wydajność upraw zbóż. Tendencję wzrostową odnotowano też dla upraw roślin strączkowych i białkowych oraz winorośli. Bardzo wzrosła także produkcja upraw sadowniczych, w szczególności jabłek, gruszek, czereśni oraz śliwek. Produkcja upraw sadowniczych w 2017 roku wyniosła 47 tys. ton, a w 2018 na rynek w jakości ekologicznej trafiło już 112 tys. ton owoców.
- W odniesieniu do sektora ekologicznej produkcji zwierzęcej, stwierdzono niewielki spadek pogłowia krów mlecznych, ale jednocześnie zaobserwowano wzrost produkcji mleka krowiego ekologicznego oraz wydajności krów. Jednocześnie znacznie wzrosło pogłowie drobiu ekologicznego – z 292 tys. szt. w 2017 r. do 350 tys. szt. w 2018 r.

**Struktura przetwórstwa ekologicznego w Polsce
w 2016, w %**

Rynek produktów ekologicznych w Polsce

- Krajowy segment produktów ekologicznych stanowi obecnie ok. 0,4% rynku spożywczego sieci handlowych
- Uwzględniając różne kanały dystrybucji, udział żywności ekologicznej w całym rynku spożywczym w Polsce oscyluje pomiędzy 2-3%.
- Natomiast w krajach Europy Zachodniej wartość jest znacząco wyższa, w Dani to już kilkanaście procent, Austria zbliża się do 10%, a w Niemczech przekracza 5%.
- Słabiej są bowiem rozwinięte w Polsce kanały dystrybucji produktów ekologicznych oraz występują trudności ze zbytem produktów z gospodarstw (ze względu na mało rozwinięte alternatywne kanały zbytu).

Rynek produktów ekologicznych w Polsce

- Niewielka siła rynkowa rozproszonych gospodarstw
- z jednej strony, istnienie wielu trudności ze zbytem, co jest najczęstszym powodem rezygnacji rolników z prowadzenia gospodarstwa ekologicznego,
- a z drugiej strony, jest podstawową przyczyną słabo rozbudowanego obrotu hurtowego, którego funkcjonowanie ma ważne znaczenie nie tylko w aspekcie zaopatrzenia krajowego rynku, ale również perspektyw wzrostu eksportu żywności ekologicznej

Wyższe ceny i konkurencja importu

- Mała skala produkcji i tym samym niska podaż polskich produktów ekologicznych, sprawiają że ceny tych produktów na rynku są znacznie wyższe od cen tzw. żywności konwencjonalnej.
- Powoduje to z jednej strony ograniczenie możliwości zbytu żywności ekologicznej, co dalej przekłada się na mniejszą podaż krajowej produkcji.
- Z drugiej strony, w wyniku rosnącego popytu wśród konsumentów na tego rodzaju żywność, rośnie import produktów ekologicznych (produkty świeże i przetworzone) głównie z krajów zachodnich UE. W efekcie, rośnie konkurencja dla krajowych producentów.

Niemcy - Bawaria

Wysoki priorytet w polityce kraju

- Celem rządu federalnego, zapisanym w obecnej Umowie Koalicyjnej, jest zwiększenie udziału gruntów uprawianych ekologicznie do 20 procent w 2030 .
- Biorąc pod uwagę, że obecnie udział ten wynosi 9,1 %, jest to wciąż dość odległy cel. Konieczne są zatem dalsze wysiłki i adekwatne wsparcie finansowe rolnictwa ekologicznego w ramach polityki rolnej UE, rządu federalnego i krajów związkowych.

Liczba i powierzchnia gospodarstw ekologicznych w Niemczech

- Według danych Federalnego Ministerstwa Wyżywienia i Rolnictwa, w 2018 r. liczba gospodarstw ekologicznych wyniosła 31 713, co stanowiło 12% wszystkich gospodarstw rolnych w Niemczech.
- Gospodarstwa te uprawiały, zgodnie z zasadami rolnictwa ekologicznego, grunty o powierzchni 1.521,314 ha, tj. 9,1% gruntów rolnych ogółem.
- Grunty ekologiczne w Niemczech obejmują 760 000 hektarów, wykorzystywanych jako użytki zielone w rolnictwie ekologicznym i 560 000 hektarów jako ekologiczne grunty orne, pozostały obszar to uprawy owoców i warzyw oraz sady.

Wysoka dynamika

- Liczba gospodarstw ekologicznych i powierzchnia upraw w Niemczech od połowy lat 90-tych systematycznie rośnie.
- W ciągu ostatnich 20 lat liczba gospodarstw ekologicznych i upraw zwiększyła się 4-krotnie. O ile jednak w latach 2011-2014 dynamika wzrostu dość mocno wyhamowała, to w okresie 2015-2017 nastąpił zdecydowany przyrost liczby gospodarstw ekologicznych i obszarów upraw ekologicznych w Niemczech.
- Tendencja ta utrzymała się również w 2018 roku. Według danych zaprezentowanych przez Federalną Minister Rolnictwa Julie Klöckner na konferencji prasowej w końcu czerwca br., powierzchnia upraw ekologicznych w Niemczech wzrosła w 2018 roku o 10,8% , a liczba gospodarstw ekologicznych o 7,9%.

Rosnący popyt

- Żywność ekologiczna cieszy się w Niemczech rosnącą popularnością. Niemcy to największy rynek sprzedaży i największy producent żywności ekologicznej w Europie. W 2018 r. osiągnięto sprzedaż na poziomie około 10,91 mld Euro. W odniesieniu do całego rynku żywności udział produktów ekologicznych wzrósł do około 5,2%.
- Podczas jednak gdy obroty żywności ekologicznej wzrosły ponad 7-krotnie (z 1,48 mld Euro w 1997 r. do 10,91 mld Euro w 2018 r.), liczba gospodarstw i powierzchni upraw ekologicznych wzrosła w Niemczech w tym samym okresie tylko czterokrotnie.

Bawaria

- Według bawarskiego Ministerstwa Rolnictwa w ubiegłym roku na rolnictwo ekologiczne przeszło ponad 800 gospodarstw.
- liczba gospodarstw ekologicznych na koniec 2018 roku w Bawarii wzrosła do 9 900 przedsiębiorstw, przy czym 6.200 z nich produkuje według najwyższych standardów.
- Zgodnie z informacją przedstawiciela bawarskiego ministerstwa rolnictwa, w marcu b.r. liczba gospodarstw ekologicznych przekroczyła 10.000.

Bawaria – powierzchnia upraw ekologicznych

- Systematycznie rośnie również powierzchnia upraw ekologicznych w Bawarii. W stosunku do 2000r. ich obszar wzrósł ponad 3-krotnie. Szczególnie dynamiczny wzrost odnotowano w ostatnich pięciu latach.
- w 2014 roku było 214 tys. hektarów,
- w 2018 roku powierzchnia upraw ekologicznych w Bawarii wyniosła 345 tys. hektarów.
- Prawie 11% bawarskich gruntów rolnych w Bawarii jest zarządzanych ekologicznie.

Bawaria – źródła sukcesu - edukacja

- Komponent rolnictwa ekologicznego we wszystkich dziedzinach edukacji rolniczej.
- W szkołach rolniczych dostosowano odpowiednio programy nauczania, wprowadzono dodatkowe dni seminaryjne i przeszkolono nauczycieli w dziedzinie rolnictwa ekologicznego.
- W Bawarii funkcjonują dwie szkoły techniczne dla rolnictwa ekologicznego i dwie akademie ekologiczne, w których oferowane są specjalne programy edukacyjne dla rolników ekologicznych i osób zainteresowanych konwersją.

Bawaria – źródła sukcesu – transfer wiedzy

- Cztery specjalistyczne centra doradztwa i piąte centrum eksperckie dla rolnictwa ekologicznego w Deggendorfie, które specjalizuje się w doradztwie dla rolników zainteresowanych konwersją.
- Sieć 90 gospodarstw ekologicznych, które oferują możliwość zwiedzenia gospodarstwa i udziału w dniach szkoleniowych.
- Badania we współpracy z dwoma bawarskimi instytutami badawczymi, które dysponują terenami pod uprawę ekologicznych warzyw i owoców.

Niemiecki system wspierania produkcji i konsumpcji żywności ekologicznej to lista benchmarków wyznaczających standardy, do osiągnięcia których warto dążyć.

- Po pierwsze, wysoka pozycja produkcji ekologicznej w priorytetach rządów federalnego i krajowych.
- Po drugie, starannie przygotowana strategia i konsekwentna jej realizacja przez uaktualniane programy.
- Po trzecie, wysokie stabilne finansowanie wsparcia krajowego.
- Po czwarte, wysoki poziom zorganizowania i zrzeszania się rolników ekologicznych.

Strategia i konsekwentna polityka państwa

- Opracowany w oparciu o zalecenia ekspertów rolnictwa, nauki, przemysłu i administracji z udziałem stowarzyszeń rolnictwa ekologicznego i następnie przyjęty przez rząd federalny w 2002 roku, program rolnictwa ekologicznego jest systematycznie uaktualniany i tworzy stabilne ramy rozwoju branży.
- Umowa koalicyjna obecnego rządu zakłada jego długoterminową realizację.

Wysokie stabilne finansowanie wsparcia krajowego.

- Program zapewnia środki na badania naukowe i transfer wiedzy oraz finansuje portal internetowy.
- W latach 2018-2019 budżet federalny przeznaczył na działania w ramach tego programu 30 mln Euro rocznie.
- W programie od 2012 r. wydzieloną, dodatkową pozycją w budżecie jest strategia na rzecz białek roślinnych (EPS), w 2014 roku na EPS przeznaczono środki w wysokości 3 mln Euro a od 2016 r. jest to już 6 mln Euro rocznie.

Wysoki stopień zorganizowania rolników ekologicznych.

- Większość rolników ekologicznych w Niemczech przynależy do stowarzyszeń rolnictwa ekologicznego. Stowarzyszenia te mają często wymagania jakościowe wobec swoich członków przekraczające normy określone w regulacjach Unii Europejskiej.
- Utworzona w 2002 r. Konfederacja Sektora Żywności Ekologicznej, jest organizacją parasolową sektora żywności ekologicznej zrzeszającą organizacje i przedsiębiorstwa całego łańcucha żywności ekologicznej - od produkcji po przetwórstwo i handel.
- Konfederacja BÖLW skutecznie reprezentuje interesy sektora ekologicznego na forum politycznym i gospodarczym, promuje rozwoju produkcji żywności ekologicznej i aktywnie uczestniczy w projektowaniu ram politycznych i prawnych dla sektora żywności ekologicznej.

Działanie landu Bawarii „Ekologiczny Model Regionalny” (Öko-Modellregionen)

- Funkcjonujące w Bawarii od 2014 roku ekologiczne modele regionalne (początkowo 15 a obecnie 27 eko-regionów) ugruntowały swoją pozycję jako siła napędowa w rozwoju regionalnych łańcuchów wartości.
- Ich zadaniem jest promocja rolnictwa ekologicznego, a jednocześnie zwiększanie świadomości ekologicznej społeczeństwa i instytucji oraz organów samorządowych na obszarach wiejskich. Punktem ciężkości tego działania jest rozwój sektora żywności ekologicznej w danym regionie.

Ekologiczny Model Regionalny

- Modelowy Region Ekologiczny ma możliwość wdrażania projektów zrównoważonego rozwoju rolnictwa ekologicznego w swoich społecznościach.
- Dotacją objęte jest profesjonalne wsparcie procesu, który ma na celu inicjowanie i realizację projektów w dziedzinie produkcji, przetwarzania i marketingu żywności ekologicznej, a także rozpowszechnianie informacji i podnoszenie świadomości w temacie zrównoważonego rozwoju regionalnego.

Ekologiczny Model Regionalny

- Działanie „Ekologiczny Model Regionalny” realizowane jest w ramach bawarskiego programu rządowego BioRegio Bayern 2020, który szerzej opisujemy w raporcie.
- Działanie to nie jest uregulowane w Bawarii specjalnym aktem prawnym. Regiony modelowe wyłaniane są w drodze konkursu.

Założenia konkursu na Öko-Modellregionen

- Do konkursu mogą się zgłaszać stowarzyszenia komunalne i związki gmin, w tym należące do różnych powiatów. Obszarowo nie powinny jednak przekraczać wielkości jednego powiatu (Landkreis). Winny też obszarowo przylegać do siebie.
- Zadaniem przystępujących do konkursu stowarzyszeń komunalnych i związków gmin jest zebranie lokalnych podmiotów (rolników, przetwórców, sprzedawców, konsumentów, lokalnych przedstawicieli itp.) i zaprezentowanie innowacyjnych pomysłów na projekty dotyczące zwiększenia produkcji, przetwarzania i sprzedaży lokalnej żywności ekologicznej.

Działanie na rzecz tworzenia i rozwoju ekologicznych łańcuchów wartości „Biowertschöpfungskette”

- Działanie „Biowertschöpfungsketten“ realizowane jest w ramach Strategii Przyszłości Rozwoju Rolnictwa Ekologicznego (ZÖL) Federalnego Ministerstwa Wyżywienia i Rolnictwa i finansowane z Federalnego Programu Rolnictwa Ekologicznego i innych form zrównoważonego rolnictwa (BÖLN). Punktem ciężkości tego działania jest łańcuch wartości żywności ekologicznej.

Biowertschöpfungsketten

- Jest to nowe działanie, rozpoczęte w 2019 roku (ogłoszenie o naborze wniosków ukazało się w sierpniu br.). Zostało ono zarekomendowane w wyniku prac nad Strategią Przyszłości Rozwoju Rolnictwa Ekologicznego, gdzie uznano, że ustanowienie i wspieranie łańcuchów wartości dla krajowych produktów ekologicznych jest szczególnie ważnym elementem wzmocnienia marketingu krajowych produktów ekologicznych, a tym samym zwiększenia podaży tych produktów.
- Niezawodna i pełna zaufania współpraca w ramach produkcji, handlu i przetwórstwa przyczynia się do ciągłości współpracy w ramach partnerstwa w łańcuchu wartości, wzmacniając tym samym krajowe przetwórstwo żywności, a zwłaszcza przemysł spożywczy. W tym kontekście istotne jest wsparcie zarządzania współpracą w zakresie łańcuchów wartości produktów ekologicznych.

Wspieranie łańcuchów

- Podstawę prawną stanowią Program Strategia Przyszłości Rozwoju Rolnictwa Ekologicznego (ZÖL) i Wytyczne Federalnego Ministerstwa z 12.07.2019 roku ws. wsparcia łańcuchów bio-wartości.
- Działanie to oferuje wsparcie dla tworzenia i rozwoju ekologicznych łańcuchów wartości i koncentruje się na praktycznych projektach współpracy partnerów łańcuchów wartości. W odróżnieniu od bawarskiego modelu, beneficjentami programu są nie regiony a przedsiębiorstwa, zrzeszenia czy stowarzyszenia.

Włochy – Emilia - Romania

Gospodarstwa i powierzchnia upraw ekologicznych

- Włochy są pierwszym krajem w UE pod względem liczby certyfikowanych gospodarstw ekologicznych (ponad 67,7 tysiąca co stanowi 4,5% wszystkich włoskich gospodarstw) oraz przetwórci (blisko 17 tysięcy) i drugim (za Hiszpanią) pod względem ekologicznej powierzchni uprawnej z ponad 1,9 mln hektarów, co stanowi ok. 17% całości użytków rolnych we Włoszech.
- Większość powierzchni ekologicznych to grunty orne (44% całości ekologicznych powierzchni), następnie plasują się łąki i pastwiska (28,5%), zaś uprawy wielosezonowe zajmują 24,5%, przy 3% ziemi odłogowanej.

Wysoka dynamika wzrostu

- Liczba gospodarstw i powierzchni ekologicznych przyrasta średniorocznie o ok. 5%. Jeszcze większą dynamikę (ok. 10% rocznie) charakteryzuje rozwój przetwórnictwa ekologicznego – w rekordowym 2016 roku ich liczba wzrosła o blisko 15%.
- Dziś w tym kraju funkcjonuje około 17 tysięcy przetwórnictwa, z czego połowa to przetwórnictwo w gospodarstwach ekologicznych.
- Wewnętrzny popyt na żywność ekologiczną we Włoszech szacuje się na 3,5 mld euro, a konsumpcja produktów ekologicznych rośnie w tempie ok. 10% rocznie. Eksport włoskich produktów ekologicznych szacowany jest natomiast na dalsze 1,4-1,5 mld euro.

Rynkowe podejście do rolnictwa ekologicznego

- To co charakteryzuje włoskie podejście do sektora rolnictwa ekologicznego to bardzo rynkowe podejście oraz skoncentrowanie się na realizacji działań i instrumentów wsparcia, które mogą przyczynić się do zwiększenia wolumenu produkcji i sprzedaży włoskich produktów bio.
- Instrumenty koncentrują się w dużej mierze na budowaniu silnych organizacji producentów i zintegrowanych formalnie łańcuchów produkcyjnych.

Rynkowe podejście do rolnictwa ekologicznego

- O rynkowym podejściu włoskich decydentów i polityków świadczą m.in. wskaźniki, które zostały określone w Narodowym planie strategicznym ws. rozwoju sektora rolnictwa ekologicznego przyjętym w 2016 roku.
- powierzchnia dedykowana rolnictwu ekologicznemu będzie przekraczać 2,1 mln ha (w 2014 było to 1,388 mln ha – szacowany przyrost o 50%);
- wartość produkcji ekologicznej we Włoszech wzrośnie do poziomu 5 mld euro (w 2014 roku 3,88 mld euro – szacowany przyrost o 30%).

Integracja i podejście terytorialne

- We włoskich przepisach proponuje się (przepisy są procedowane w parlamencie) utworzenie wielu nowych instytucji, których celem jest organizacja producentów – zarówno w ramach łańcucha produkcyjnego (współpraca wertykalna), poprzez współpracę w ramach grup producentów (współpraca horyzontalna – wśród producentów konkretnego produktu oraz pomiędzy producentami reprezentującymi różne sektory produkcji ekologicznej), na stworzeniu instytucji dystryktu ekologicznego kończąc (swoistego klastra zrzeszającego różne podmioty, w tym władze lokalne, do realizacji na danym obszarze określonych celów ekologicznych).

Integracja i podejście terytorialne

- Na szczególną uwagę zasługują klastry (dystrykty) ekologiczne, już dziś odgrywające we Włoszech znaczącą rolę w rozwoju sektora ekologicznego.
- Klastry ekologiczne to lokalne systemy produkcyjne (mogą być położone także na obszarze kilku prowincji lub regionów), na których dominuje rolnictwo ekologiczne oraz działania związane z produkcją ekologiczną, lub działania skierowane na wartościowanie produktów lokalnych pochodzących z rolnictwa ekologicznego.

Austria

Czego możemy nauczyć się z doświadczeń Austrii?

- Wydawało by się, że najwięcej moglibyśmy skorzystać z doświadczeń Austrii w zakresie wsparcia rozwoju produkcji ekologicznej żywności, bo jest ona wiodącym krajem w Unii Europejskiej jeśli chodzi o powierzchnię użytków rolnych objętych uprawami ekologicznymi (24%).
- Mimo, że średnia wielkość gospodarstwa rolnego w Austrii jest wyższa niż w Polsce (odpowiednio 17,2 – 10,2 ha), duży udział w strukturze gospodarstw poniżej 20 ha upoważnia do ograniczonych porównań.

Czego możemy nauczyć się z doświadczeń Austrii?

- Podziw budzi stopień zrzeszenia rolników ekologicznych i ich współpraca umożliwiająca sprzedaż produktów poprzez sieci handlowe.
- Austria jest potwierdzeniem, że dla produkcji ekologicznej na większą skalę nie wystarczy sprzedaż bezpośrednia, czy na lokalnych rynkach.
- Dotarcie do większej liczby konsumentów wymaga szerokiego rynku, który dzisiaj mogą zagwarantować **sieci handlowe**, tą drogą w Austrii sprzedaje się niemal trzy czwarte produktów ekologicznych.

Czego możemy nauczyć się z doświadczeń Austrii?

- To wyznacza benchmark dla kanałów dystrybucji – wskaźnik sprzedaży poprzez sieci handlowe żywności wytwarzanej w kraju.
- Kolejnym benchmarkiem wyznaczonym przez Austrię jest wysoki popyt konsumpcyjny żywności ekologicznej równoważony w dużym stopniu przez podaż krajową.

Czego możemy nauczyć się z doświadczeń Austrii?

- Patrząc na drogę, dynamikę i czas rozwoju rolnictwa ekologicznego wydaje się, że możliwości jej powtórzenia mają swoje ograniczenia. Austria osiągnęła wysoki poziom produkcji i konsumpcji ekologicznej żywności w nieco wcześniejszej fazie transformacji rolnictwa. To pozwoliło dużej liczbie stosunkowo niewielkich gospodarstw rolnych osiągnąć zadowalający poziom dochodów.
- Ponadto Alpy stwarzają dogodne warunki do łączenia produkcji żywności ekologicznej z agroturystyką, a dodatkowo w kraju tym nadal dosyć częstym zjawiskiem są gospodarstwa dwu zawodowe.

Irlandia

Irlandia?

- Mimo, że skala produkcji i konsumpcji żywności ekologicznej, w stosunku do średniej Unii Europejskiej nie jest wysoka, zespół badawczy zdecydował się przyrzeć doświadczeniom i praktykom Irlandii.
- Wynika to między innymi z bardzo dobrze funkcjonującego, zintegrowanego systemu transferu wiedzy koordynowanego przez TEAGASC.

Irlandia - wnioski

- Imponująca jest dynamika przyrostu liczby gospodarstw, wskazująca na skuteczność zastosowanych mechanizmów stymulacji wzrostu.
- Obszar produkcji ekologicznej znacznie się powiększył w czasie realizacji obecnego Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, dzięki wprowadzonemu skutecznego pakietu wsparcia.
- Najnowsze dane wskazują, że obecnie produkcja ekologiczna obejmuje około 72 000 hektarów, co stanowi wzrost o prawie 50% w stosunku do stanu na początku programu w 2014 r.

Czego możemy nauczyć się od Irlandii?

- Bardzo ciekawe jest warunkowanie kwalifikowalności wnioskodawcy posiadanymi lub uzyskiwanymi kwalifikacjami w zakresie produkcji metodami ekologicznymi.
- Duże znaczenie ma wspomniany, spójny i dobrze zorganizowany system doradztwa z siecią gospodarstw demonstracyjnych systematycznie wykorzystywanych do szkoleń na konkretnych przykładach w konkretnym gospodarstwie.

Rekomendacje

- Analiza stanu rolnictwa ekologicznego i systemu jego wsparcia w wybranych krajach upoważnia do sformułowania kilku rekomendacji, które zdaniem autorów mogą skutecznie doprowadzić do istotnego wzrostu wolumenu żywności ekologicznej wprowadzanej na rynek i pochodzących z polskich gospodarstw rolnych lub przetwórci. We wszystkich analizowanych krajach i przypadkach można znaleźć bardzo interesujące instrumenty, które po dostosowaniu do warunków polskich, można zastosować licząc na pozytywne rezultaty.

Propozycja 1: poprzez debatę publiczną zdefiniować i uzgodnić priorytet dla żywności ekologicznej.

- Aby produkcja żywności ekologicznej dynamicznie się rozwijała warunkiem koniecznym wydaje się być uczynienie z niej poważnego i wysoko plasowanego priorytetu politycznego z wyraźnie określonymi mierzalnymi celami (powierzchnia upraw ekologicznych, wartość sprzedaży, itp.). Najlepiej aby taki priorytet był przedmiotem konsensu ponad podziałami partyjnymi. Dobrym przykładem jest wpisanie celów rolnictwa ekologicznego w umowę koalicyjną w Niemczech lub wyznaczenie dwóch prosto mierzalnych celów we Włoszech.

Propozycja 2: Opracować strategię prowadzącą do realizacji celów określonych w przyjętych priorytetach.

- Jasna, spójna i średniookresowa (horyzont do 2025) strategia prowadząca do założonych celów. Strategia zawierająca kilka precyzyjnie określonych celów, oprzyrządowana programowo i instytucjonalnie, ze stałym mechanizmem monitorowania realizacji.

Propozycja 3: Zapewnić wieloletnie stabilne finansowanie strategii z budżetu krajowego.

- Zapewnienie proporcjonalnego do celów określonych w strategii, stabilnego finansowego wspierania segmentu żywności ekologicznej z budżetu krajowego poprzez mechanizmy, które nie mogą być finansowane ze środków Krajowego Planu Strategicznego (np. krajowe wsparcie dla ekologii we Włoszech i w Niemczech).

Propozycja 4: Znacząco zwiększyć alokację na rolnictwo ekologiczne w nowym Krajowym Planie Strategicznym.

- Zwiększenie udziału rolnictwa ekologicznego w programach rozwoju wsi finansowanych przez WPR. Instrumenty i płatności powinny zachęcać do konwersji z rolnictwa konwencjonalnego na ekologiczne oraz powinny być ściśle powiązane z wprowadzaniem produkcji ekologicznej do obrotu. Wzmocnienie zachęt do zwiększania stopnia przetwarzania produktów ekologicznych w gospodarstwach i krajowych przetwórnich.

Propozycja 5: Dobrze dopasowane badania naukowe i sprawne doradztwo.

- Produkcja żywności ekologicznej dzisiaj i w przyszłości, to nie jest powrót do tradycji. Jej przyszłością jest czerpanie z tradycji, wykorzystywanie praw natury ale również zaprzęgnięcie innowacyjnych rozwiązań w uprawie, pielęgnacji, przechowywaniu i przetwórstwie. Wymaga to długofalowych badań naukowych, w tym finansowania wieloletnich programów badawczych, systemu wdrażania innowacji i dobrze zorganizowanego transferu wiedzy – w tym doradztwa reagującego ad-hoc na pojawiające się problemy z uprawami i hodowlami ekologicznymi.

Propozycja 6: Systematyczne stymulowanie organizowania się rolników i przetwórców.

- Sukcesom w rozwoju produkcji żywności ekologicznej w analizowanych krajach zawsze towarzyszyło dobre organizowanie się rolników w różnych formach i strukturach. Trzeba wyciągnąć wnioski z dotychczasowych niepowodzeń integracji środowisk zajmujących się produkcją żywności ekologicznej w Polsce oraz skorzystać z doświadczeń krajów i regionów, w których integracja osiągając wysoki poziom w decydującym stopniu wpłynęła na dynamiczny wzrost i skalę produkcji i sprzedaży.

Dziękuję za uwagę

E-mail: andrzej@halasiewicz.pl

IRWiR PAN
ul. Nowy Świat 72
00-330 Warszawa

www.irwirpan.waw.pl

IRWIR PAN

Polska Akademia Nauk
Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa